

TENIM DRET A MENTIR?

Fem un experiment mental. Imagineu-vos que teniu un amic perseguit per una colla d'assassins que pretén matar-lo. Aquests malfactors truquen a la porta de casa vostra i us pregunten si sabeu on para. Només teniu dues opcions. O bé els dieu la veritat (i el poseu vostre amic en perill de mort) o bé els mentiu (i el vostre amic salva la pell). Tots sabem que mentir és incorrecte; però en aquest cas: existeix el dret a mentir per necessitat? O més en concret: què passa si una teoria bona en un pla universal té conseqüències pèssimes en la seva aplicació al concret? Poder haver-hi excepcions a les regles.

1. BENJAMIN CONSTANT RESPON QUE SÍ:

Benjamin Constant era un filòsof francès exiliat a Lausana per la Revolució Francesa que defensava posicions liberals democràtiques. Va oposar-se no només a la Revolució sinó també a Napoleó perquè el considerava un dictador. Com a testimoni del Terror (Robespierre) i de la brutalitat napoleònica, una de les seves preocupacions era la de intentar explicar com és que les democràcies poden obrir el pas a la tirania. No posava en dubte el principi de la "voluntat general" però sí creia que en una democràcia moderna no hi ha d'haver situacions de debat constant per part dels ciutadans. Cal, en canvi, un règim representatiu i que pugui ser avaluable pels seus encerts.

Per a Constant, l'ètica kantiana constitueix un autèntic desastre conceptual perquè es fonamenta en principis que són simplement abstractes i inaplicables, mentre que l'ètica, i la política de debò, s'esdevé en l'àmbit del concret i del real. Constant no rebutja el principi general ("no has de mentir"), però demana que sigui modulad, afinat en les circumstàncies concretes). Els principis abstractes considerats de manera genèrica, aplicats sense reflexionar respecte a les seves conseqüències i valorats com a absoluts, no són altra cosa que "abstraccions perilloses". Constant defensa que mentir per una bona causa no és mentir sinó fer-la possible realment. Dir la veritat només té sentit si la dius a aquells que realment tenen dret a la veritat i no als qui volen fer mal a un altre. Per a Constant: "Dir la veritat només un dret para aquells qui tenen dret a la veritat. Ara bé, ningú té dret a la veritat que perjudica a un altre" perquè això convertiria la societat i la vida en comú en alguna cosa impossible.

Es pot argumentar fins i tot més enllà. En el cas dels individus que volen assassinar un amic meu hi ha, a més, altres veritats que també són importants i que pertanyen a l'àmbit del més proper a mi. La veritat de la benevolència i de l'estimació que li tinc, per exemple, poden oposar-se a la freda exigència formal de dir la veritat en abstracte. Des d'aquest punt de vista, l'amor, l'amistat, la pietat... són millors que la veritat. De fet, aquesta qüestió encara es planteja avui: mentir a un policia espanyol que sota el franquisme venia a detenir un sindicalista o un demòcrata seria una obligació per no acabar caient en una vilesa i una delació repugnant.

2. KANT RESPON QUE NO:

Kant va respondre la crítica de Constant en un article de cinc o sis planes que porta per títol *Sobre un pretès dret a mentir per filantropia*, argumentant que el valor dels actes no pot dependre de les circumstàncies, sinó dels principis racionals i, per tant, universals, que inspiren la nostra conducta. Els principis de la moral cal que siguin incondicionals perquè, altrament, la moral resultaria incapaç de guiar l'acció. En conseqüència, el principi de no mentir ha de valer absolutament.

En la teoria kantiana, mentir és un crim que té una vessant social i una altra ontològica. Socialment tota paraula donada equival implícitament a un jurament. És una manera de dir als altres que poden fer-me confiança i la mentirà trencaria aquesta confiança social. El dret a la veracitat, que inclou la sinceritat i la bona fe, ha de ser de caire universal i no pot dependre de

la voluntat personal (subjectiva) d'una persona que s'atribueix com a tal determinades prerrogatives. Si comencem a fer excepcions el que acabarà passant és que arruïnarem la norma. Si acceptem la mentirà només perquè ens beneficia estem fent un mal a la societat. En paraules de Kant: *"Ser veraç (sincer) en totes les declaracions és, doncs, un sagrat manament de la raó, incondicionalment exigít i no limitat per cap mena de conveniència"*. Que dir la veritat pugui perjudicar a algú és un mer accident, una casualitat desgraciada de la vida.

Però ontològicament (recordem que l'ontologia és la teoria d'allò que és en la seva totalitat), la mentirà constitueix una mistificació intencional, que institueix en l'esperit una duplicitat deliberada. La veritat és un deure que ha de ser considerat com el fonament de tots els drets i com a tal és irrenunciable i inderogable, siguin quines siguin les circumstàncies, de manera que cap finalitat (ni salvar un amic) pot excusar una mentirà. En paraules de Kant: *"Ser veraç (sincer) en totes les declaracions és, doncs, un sagrat manament de la raó, incondicionalment exigít i no limitat per cap mena de conveniència"*. Si poguéssim triar mentir o no mentir a conveniència, la vida seria un desastre.

Per a debatre:

- ✓ *Es diu que l'infern és ple de bones intencions i per a Kant la bona voluntat és l'únic principi incondicionadament bo: hi ha bona voluntat en el fet de no mentir mai per principi? O és una simple ingenuïtat?*
- ✓ *Per a Kant el fet que alguna cosa no succeeixi en el món real no és cap argument que desautoritzi una teoria moral perquè l'ètica no parla d'allò que és sinó del que "cal que sigui" (haver de ser). Hi estàs d'acord. Argumenta la teva resposta.*